

Belső szabadságunk, a könyv

Vajon mennyire rengeti meg a könyvszakmát a jelenlegi válság? Többen olvasnak-e a négy fal közé zárva? Számíthatnak-e a könyvesek – mind a fordítók, szerkesztők, korrektorok, grafikusok, mind a kiadók – adózási könnyítésekre? Milyen válasz érkezett a Demeter Szilárd miniszteri biztoshoz eljuttatott könyves javaslatcsomagra?

GÁL KATALINnal, a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének elnökével **LAIK ESZTER** beszélgettett az átmeneti állapot nagy kérdéseiről.

– *Ha jelen helyzetben elképzelhető optimista forgatókönyv a könyvszakma számára, hogyan nézne az ki?*

– Az optimizmus egyelőre csak teoretikus lehet, hiszen valamennyi könyvesbolt zárva, a kiadók félgőzzel működnek, a kiadói programok mindenhol megstuccolva. Azt mondanám, 70 százalékos mínusszal működünk, ez persze átlagos, egyeseknél 65, másoknál 95 százalékos a csökkenés. Ami jól megy, azok az online vásárlások, online programok. Szintén pozitívumként tudom megemlíteni, hogy sokakat, akik nem olvastak, most bír rá az élet, hogy könyvet vegyenek a kezükbe. Ez azért is fontos, mert a saját bőrükön tapasztalhatják meg, hogy az olvasás mentális védelmet jelent, egyfajta ablak a világra, kitekintés, feldolgozási mód. A belső szabadság a külső korlátok ellenében.

– *Sokan úgy vélik, még talán a könyveseket sújtja legkevésbé a járvány következtében előállt gazdasági válság.*

– Ez sajnos nincs így. A kiadókban megkezdődtek a leépítések, a kereskedelemben mindenképpen. A boltok számára, ha tartósan zárva vannak, semmiképp nem végződhet jól a folyamat. Számos családot érint a válság, érződik hát egy kis pánikhangulat a szakmában. Ehhez persze hozzátartozik, hogy ezt megelőzően virágoztak a boltok, szinte túlcsoordult a könyvtermés. Maga a könyvszakma viszont sosem arról volt nevezetes, hogy magasan dotált iparág lenne, nem beszélve a benne dolgozó szerzőkről, szerkesztőkről, bolti eladókról és sorolhatnám. Kicsit olyan terület ez, mint az egészségügy vagy az oktatás: olyan emberek dolgoznak itt, akik akkor is elhivatottak maradnak, ha nem ez a gazdaságilag csúcsra járatott ágazat. Azt szoktam mondani, mi szellemiekben vagyunk gazdagok.

– *Április legelején a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése (MKKE) nyílt levélben fordult Demeter Szilárd miniszteri biztoshoz, valamint Fekete Péter kultúráért felelős államtitkárhoz és Bártfai-Mager Andreához, a nemzeti vagyton kezelésért felelős tárca nélküli miniszter asszonyhoz konkrét javaslatokkal a könyvszakma szereplőit megsegítő kormányzati gazdasági intézkedési csomagra. Érkezett-e már erre valamilyen válasz?*

– Van hajlandóság a javaslatainkkal kapcsolatban, csak ne legyen késő. Ha a könyves területen dolgozók is rögtön megkapták volna azt a segítséget, amelyet más szakmák, máris ki lehetett volna védeni az ilyen szintű visszaesést.

– *Szerepel a javaslataitok között a mindkét oldalt (munkaadói és munkavállalói) érintő közterhek, adók fizetésének felfüggesztése az év végéig, illetve a nettó minimálbér biztosítása valamenynyi alkalmazott munkavállaló részére, és ugyanennyi támogatás biztosítása a katás, ekhós formában dolgozó munkavállalóknak az év végéig. Azt olvastam egy cikkben, elképzelhető, hogy bővíteni fogják az átmeneti adómentességre jogosult kisadózó vállalkozók körét. Reménykedhetnek a műfordítók, szerkesztők, korrektorok és más könyves munkatársak?*

– Igen, sokaknak azzal a bizonyos 5811-es TEÁOR-számmal jelzett munkakör a főtevékenységük. A minisztériumi felelősök

úgy tájékoztattak, hogy ott van az asztalon előttük ez a szám. A 400 ezer kisadózó vállalkozóból eddig 80 ezer kapott felmentést. Abban bízom, hogy a kormányzat felismeri: nem kellene szakmák szerint differenciálniuk, hiszen remélhetőleg nem évekről beszélünk, ami a könnyítés időtartamát illeti. Legyen a kritérium például az, hogy aki elveszíti a bevételeinek a felét, az férjen bele a támogatott kategóriába. Maguk a könyvkiadók is. Nekik is nagy könnyebbség lenne, ha nem kellene közterheket fizetni erre az időre. Én most félállásban tudom a munkatársaimat foglalkoztatni, de nagyon jó lenne, ha a minimálbért megkapnák. Mindenképpen globálisan kellene ezzel a problémával foglalkozni, ami nem osztaná meg a szakmákat, a dolgozókat. A népgazdasági fontossága ennek egyértelműen igazolható – kiküszöbölnék vele a munkanélküliséget, a családok életének ellehetetlenülését, és sorolhatnám... Máger Andreáéktól azt a választ kaptuk, hogy megpróbálják figyelembe venni a kérést, illetve a kulturális államtitkár is pozitív hozzáállást mutatott.

– *A levélben megfogalmazott javaslatok között több is előre-mutató, már a válság utáni időszakot tekintve is előnyös változást hozna a könyvpiacon. Ilyen például az e-könyvek áfájának csökkentése 5 százalékra.*

– Amikor a papírkönyvhöz való hozzáférés ezernyi akadályba ütközik, ez különösen aktuális. Az 5 és 27 százalék között éppen 22 a különbség, és talán épp ez az akadály annak, hogy az e-könyv jobban elterjedjen. Pedig ha alacsonyabb ára lenne, többen választanák a torrentoldalak helyett. Lényegi pontja a javaslatainknak az NKA helyzete is. Fontos lenne, hogy szélesítsék a pályázati lehetőségeket, a pályázatok átláthatók legyenek, elfogadható összegekkel. Az NKA olyannyira kiüresedett, hogy egy-egy 6-8 milliós büdzsés könyvhöz, mondjuk, 250 ezer forint támogatást adnak, amelyet így nem tud igénybe venni a kiadó. Ráadásul, ha elfogadná, a feltételek szerint sok plusz teherrel járna – például a kiadónak kell eljuttatni ötven közkönyvtárba a kötetet, miközben már rég elköltötte a rendelkezésére álló keretet. Nyílt pályázati rendszerre van szükség, és a szakmát érintő döntésekbe az MKKE-t

mint könyvszakmai szervezetet feltétlenül be kell vonni, hiszen évtizedek óta együtt élünk, együtt lélegzünk a kiadókkal.

– *Egy másik előremutató kérdés is szerepelt a levélben, ami kicsit hasonló a néhány évvel ezelőtti Márai-programhoz. Lényege, hogy az állam vásároljon a könyvkiadóktól közvetlenül az általuk felkínált könyvekből 50 százalékos engedménnyel közművelődési hasznosításra, köz- és iskolai könyvtárak, rászoruló családok részére egymilliárd forint keretösszeg erejéig.*

– Ez valamivel korábban eredetileg Demeter Szilárd miniszteri biztos ötlete és ajánlata volt. Mi erre a kiadói egyesülésben úgy „ráugrottunk”, hogy lényegében 24 óra alatt összeállítottunk egy Excel-táblázatot a kínálattal, és mellé kidolgoztunk egy tervezetet. A projekt azóta valahogy elapadt, de a miniszteri biztos épp a napokban biztatott, hogy keresi a forrást a folytatáshoz. Látni kell, hogy a művelődési házak jelenleg nem működnek, a könyvtárak itt-ott tettek ugyan bátortalan kísérleteket, hogy házhoz viszik a könyvet, de ez nem elég. A kiadók eddig több mint tízezer könyvet ajánlottak fel, amit a szokásos, kereskedőknek járó árréssel adnának át. Sokan jelezték, hogy ajándékoznának is könyveket – nem feltétlenül csak intézményeknek vagy könyvtáraknak, de akár családoknak is. Márpedig a könyv tulajdonlásának érzése már önmagában nagy dolog, és sokaknak most adódna erre lehetősége.

– *Összességében tehát remélhető, hogy részben vagy egészben meghallgatásra találnak a kérések?*

– Én a részben gondolom reálisnak, de bármi valósuljon meg a csomagból, az nekünk jobb. Mindennap azzal kelek, hogy faggatom az illetékeseket, biztatom a kiadókat, és tervezünk. Ha nincsenek tervek, akkor nincs folytatás. Még ha légvárnak tűnik is a könyvkiadás, akkor sem sajnáljuk belőle a téglát. Annyi mindent túlélt már ez a szakma, pillanatnyilag viszont a túléléshez önmagunkban kevesek vagyunk. Most kellenek az olvasók, és kell az állam bőkezűsége. Mi pedig folyamatosan háláljuk azzal, amit adunk.

– *Ha az ember olvassa a hírleveleket, meghívókat, a kiadók és könyvkereskedők rendkívül változatos, ötletes módokon igyekez-*

nek tartani a kapcsolatot az olvasókkal. Online könyvfesztivál, ingyenesen letölthető hangoskönyvek és folyóiratok, író–olvasó találkozók a Facebookon, és még rengeteg kezdeményezés. Érkeznek visszajelzések arról, hogy működőképesek-e ezek az ötletek?

– Igen, sikeresek, az online beszélgetéseket például rengetegen hallgatják. Nyáry Krisztián beszélgetései tízezreket ültetnek a képernyő elé, de nagyon népszerű kezdeményezés lett a karanténszínház, a karanténversek, a letölthető anyagok. Természetesen megkértük a könyveseket, ügyeljenek rá, hogy a szerzői jogok ne sérüljenek, hiszen az alkotó hozzájárulása nélkül ingyen nem osztható meg semmi. Voltak, akik felvetették, hogy a szabad hozzáférések miatt devalválódhatnak az értékek, hiszen a szerzők a jogokból élnek, és a digitális szerzői jogok a mai napig nem tisztázottak. Ezekre természetesen figyelni kell. Az online fesztivál jó ötlet, bár nyilván soha nem lehet olyan, mint az igazi – kicsit olyan, mint a hideg csomag ebédre, amikor kirándulni megyünk. A Könyvfesztivál elmaradása sokkolóan hatott, rengeteg munkánk feküdt benne, és az utolsó pillanatban kellett lefűjni. Budapestre érkezett volna Svetlana Alekszijejics, Jo Nesbø, a díszvendég ország képviselőjében nyolc spanyol író, 150-200 program, és mindez egy pillanat alatt semmivé foszlott. Én optimistán próbálok egy belátható időpontot magam elé képzelni, hátha a szeptember 7-e és 10-e közötti hétvégén rendezhetnénk egy nagy könyves fiesztát, ahol a Könyvfesztivál és az Ünnepi Könyvhét keverékét még megünnepelhetnénk.

– Mint olvastam, addig sem tétlenkedik az MKKE a szervezésben, és itt az iskolásoknak kiírt pályázatra gondolok.

– Próbáljuk megmozgatni a fiatalokat is. Szűk egy hete (április közepén – szerk. megj.) jelent meg az általános és középiskolás diákoknak hirdetett alkotói pályázatunk, szinte minden műfajban. Várjuk a gyerekek rajzait, festményeit, fotóit, rövid videóit, verseit vagy novelláit. Volt bennem egy kis félelem, lehet-e még ennek a népszerűsítésével is terhelni a pedagógusokat, de hát már nincs gyerek, aki ne írna valamiféle karanténnaplót otthon. Költők születnek, jó kis rapszámokat írnak, mindenki lel-

kes. Tudni kell, hogy maga a digitális oktatás kétarcú jelenség: ahol van otthon elég számítógép, van internet, mobiltelefon, és nem jut egy készülékre több gyerek, azoknak a családoknak ez átmenetileg megoldható. De ne felejtjük el, hogy az ország jelentős részében erről szó sincs, a létfeltételek vannak fogyóban, családok megélhetése forog kockán. Rajzolni vagy egy verset írni viszont egy papírdarabra is lehet. Megkerestünk több civil szervezetet, hogy segítsék ebben a munkában a gyerekeket. A következő könyves eseményen szeretnénk egy ünnepséget rendezni, ahová meghívjuk a legsikeresebb pályázókat. Sőt, ha összegyűlik egy kötetnyi írásmű, boldogan megjelentetjük. Az lesz majd jó időszak, amikor 2020 tavasza már csak múltó emlék lesz, és újra élhetjük az életünket – remélhetőleg jobban, mint azelőtt.

– Ha pozitív hozadékát kellene említenem a kialakult helyzetnek, biztosan azt mondanám: hozzáférhetőbb lett a kultúra. Színházi előadásokat, magyar mozi- és tévéfilmeket nézhetünk a neten, kortárs költők verseit hallgathatjuk jobbnál jobb színészek előadásában.

– Igen, árad a kínálat, és nagy a választék. Érdeemes lesz majd megnézni a számokat, hányan élnek ezekkel a lehetőségekkel. A koncertek például kiválóak, és sokan talán most kapnak rá a kultúrára. Itt is érvényes persze, hogy a szerzői jogokat tisztázni kell. Kezdetben annyira feszítette a megmutatni vágyás a színészeket, a könyveseket, a kultúra szereplőit, hogy tiszta szívékből öntötték a közönségre a tartalmakat, de ez nyilván csak megfontoltan lehetséges. Aki ma a kultúrát támogatni akarja, azt javaslom, az erejéhez mérten vásároljon, ne kérje vissza a színházjegyát, rendeljen könyveket. Ebben a pillanatban, akárhogy is, az állam van a legjobb helyzetben. Ezért is szeretnénk, hogy vásároljanak az állampolgárok számára könyvet. Itt igen kis pénzből lehet nagyon nagy dolgokat elérni. Nemcsak gazdasági eredményt, hanem a szellem, a tudás, az érzelmi intelligencia gyarapodását. A könyv hozzáadott értéke ugyanis pénzben nem kifejezhető.